

Nærheden af det samme Areal og bestemte til Brug for Garnisonen. Af disse 33 Haver bruges 25 af Underofficerer og 8 af Officerer. Disse Haver have en Gennemsnitsstørrelse af 1,134 Kvadratalen, og Lejerne svare en Gang for alle omtrent 19 Kroner for hver af disse Haver samt en årlig Leje af omtrent 3 Kroner 80 Dre. Jeg har ikke nøjagtig opgivet i Tal den Afgift, der svares af de Haver, der benyttes af Arbejdere og Haandværkere, og jeg kan derfor kun i Almindelighed sige, at den ligger i Nærheden af den, der betales af Garnisonen. Hele dette Forhold har udviklet sig frivillig. Det er Arbejderne og Garnisonens Officerer og Underofficerer, der have rejst Spørgsmaalet og gennemført det i Forening med den paagældende Kommune, og alle Parter synes at have befundet sig vel derved. Jeg har en Gang haft Lejlighed til at se dette Areal, en Helligdag om Efteraaret, og det saa ud, naar man saaledes kom der en Søndag hen paa Eftermiddagen, som om der var Fest paa Tærænet, thi Besidderne af disse Haver opholdt sig med deres Familier pyntede i disse Haver og tilbragte deres Søndag der, og det hele havde et i høj Grad tiltalende Udseende. Det er en Foranstaltning, der utvivlsomt er til Nytte og megen Velsigelse for alle paagældende. Den Indvending, jeg kunde drage fra dette Forhold, er derfor ganske simpelt den, at, ligesom dette har kunnet gennemføres ad Frivillighedens Vej og ved Samarbejde fra alle Klassers Side paa et saadant Sted, saaledes maa det vistnok ogsaa kunne gennemføres ad omtrent lignende Vej paa andre Steder, uden at man altsaa behøver at gaa til saa strænge Foranstaltninger, som er foreslaet i det Lovforslag, her ligger for. Jeg skal ikke gaa ind paa alt for mange Anthyndinger i den Henseende; jeg mener, det maa være forbeholdt den Overvejelse, som dette Forslag vil blive Genstand for, men jeg nævner det som et lille Bidrag til, at denne Sag kan blive fremmet, og som Anvisning til at indhente Oplysning fra andre Steder, hvor der arbejdes videre i den Retning, og for ogsaa at høre mit Bidrag til at vække Forhaabning om, at der kan udrettes noget gennem at føre den Sag videre. Naar man har talt om Loven af 4de Juli 1850 og fra flere Sider antydet, at det var en Lov, der ikke havde bragt den Nytte, og ikke havde været i den Grad nødvendig, som man i den Tid, da Loven blev givet, antog, skal jeg meget villig indrømme, at denne Lov i sin tilbagelagte Periode er reelt eller formelt, hvad man nu vil sige,

benyttet i forholdsvis ringe Udstrækning. Men dette er, det mener jeg, der har nogen Erfaring og saa hvad dette Forhold angaar, ikke noget Bevis for, at Loven har været unødvendig eller unyttig. Jeg har den Opfattelse, grundet paa Erfaring, at alene Lovens Tilstedeværelse har gjort, at man ad Frivillighedens Vej paa mange Steder i Landet har skaffet Byggepladser for Personer, der befandt sig i de i Loven foresatte Tilfælde uden direkte at benytte Loven, nemlig ved direkte Forhandling mellem de paagældende Personer i Kommunerne og de enkelte Lodsejere, som man har fundet Anledning til at føre Forhandling med for at skaffe de fornødne Byggepladser. Man har ordnet det frivillig uden formelt at benytte Loven, men det er ved Lovens Tilstedeværelse, man ligesom har haft et Tryk paa sig til at ordne dette frivilligt og har naaet at ordne det. I en Kommune, hvor jeg er meget godt kendt, ligger der f. Eks. flere Indsidderhuse paa Hjørner, som ligge uheldigt for Driften af den enkelte Lod. De Huse, som ligger der, ere i sin Tid blevne tilbejbragte gennem Forhandling med Sogneraadet som en Slags Mellemand mellem de paagældende Lodsejere og den Familie, som har trængt til at faa Plads til at bygge et Hus paa. Det turde derfor være, at man ved nærmere Bearbejdelse af dette Lovforslag, kunde finde Former for Arbejdet og kunde slaa ind paa Realer, der nærmest ligne dem, man valgte i 1850, og hvorved man aabnede Muligheden for, at man ad mere frivillig Vej kunde opnaa bedre Resultater end dem, man kan naa ved at anvende Ekspropriationsbestemmelser og den Slags Ting i altsor omfattende Maalestok; thi man maa ikke glemme, at ved at indføre saadanne Bestemmelser, der gøre det til Pligt for Kommunen at høre Jord til dem, der mulig paa Grund af et øjeblikkeligt Indfald ønske at komme i Besiddelse deraf, kan man komme til at sætte mere ondt Blod, end man skaffer godt for de paagældende.

Leth: Naar jeg sammenligner Forholdene paa Landet saaledes, som jeg kender dem fra min Barndom, med Forholdene, saaledes som de senere have udviklet sig angaaende Landarbejdernes Kaar, kan jeg ikke nægte, at det har forekommet mig, at disse Forhold have udviklet sig paa en Maade, der har været i ikke ringe Grad uheldig for Landarbejderne. Saaledes som jeg kan erindre fra Fortiden var det en fast Regel, som jeg ikke mindes at have hørt nogen Undtagelse fra, at man altid bortskæftede Huse paa